

A comparative study of national reading policies of iran and selected countries

Sara Nildarar¹ , Mansoor Koohi Rostami² , Jorge Moisés Kroll do Prado³

1. Ph.D. Student of Knowledge and Information Science, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

2. Department of Knowledge and Information Science, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

3. Department of Education, Information and Communication, Faculty of Philosophy, Science and Letters, University of São Paulo, Ribeirão Preto, Brazil

Citation: Nildarar, S., Koohi Rostami, M., & Prado, J. M. K. D. (2025). Lessons for national reading policies: a comparative study of iran and five countries. *Research on Information Science and Public Libraries*, 31(3), 1-18. <https://doi.org/10.61882/publilj.2025.2065898.1012>

Article Info

Article type:

Research Paper

Article history:

Received: 03.04.2025

Received in revised form: 13.06.2025

Accepted 24.07.2025

Published online: 27.08.2025

Corresponding Author:

Mansoor Koohi Rostami

Email:

m.rostami@scu.ac.ir

Keywords:

Policy Maker,
Promotion of Reading,
Comparative Study

Abstract

Purpose: The main objective of this study is a comparative analysis of national reading policy documents in six selected countries (Iran, Finland, France, South Korea, Brazil, and Singapore). By focusing on the identification of key components, structural distinctions, and the extraction of global experiences in promoting a culture of reading, this research seeks to provide a foundation for cultural policymakers to benefit from international practices.

Methods: This study adopts a qualitative approach and applies a comparative-analytical method. The selection of documents was carried out purposively, based on criteria such as geographical diversity, timeliness (between 2010 and 2024), and content comprehensiveness. Data were collected through thematic analysis of official policy documents, and the analysis was conducted using a systematic checklist covering elements such as overarching goals, target groups, responsible institutions, strategies, supporting technologies, and evaluation indicators.

Results: The findings reveal that countries such as Finland, Singapore, and South Korea, by adopting data-driven approaches, systematically utilizing technology, addressing multilingualism, and strengthening institutional participation, have succeeded in formulating and implementing coherent, targeted, and effective policies for promoting a reading culture. In contrast, policy documents from Iran and Brazil focus more on reinforcing cultural and identity values, while exhibiting less institutional coherence and limited technological orientation. Among the key structural differences across countries are variations in institutional frameworks, the breadth of target groups, and the extent of technology adoption.

Conclusion: The results indicate that the success of reading policies worldwide depends on institutional coherence, attention to educational equity, the use of modern technologies, and the comprehensive participation of cultural and educational institutions. Accordingly, revising Iran's policy documents—drawing inspiration from the experiences of countries such as Finland, Singapore, and South Korea—can improve the culture of reading and the effectiveness of cultural interventions in the country.

Introduction

Reading in the contemporary world is not merely an individual skill but is recognized as a social, cultural, and even economic capacity that plays a crucial role in socialization, identity formation, the development of critical thinking, and civic empowerment. Despite this fundamental status, Iran continues to face serious challenges in

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Iran Public Libraries Foundation. This article is an open access article licensed under the <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

fostering a reading culture. According to data from the Statistical Center of Iran (2021), the average daily free reading time among individuals over the age of 15 is only about 16 minutes; whereas in countries such as Finland, South Korea, and Singapore, reading has become a major cultural policy priority and an integral part of citizens' daily lives. This gap underscores the urgent need to reconsider national policies and draw upon global experiences.

The aim of the present study is to conduct a comparative analysis of national reading policy documents in six selected countries (Iran, Finland, France, Brazil, Singapore, and South Korea). The study seeks to identify key components, structural distinctions, and global experiences in promoting reading, and to offer practical lessons for cultural policymakers in Iran. The research adopts a qualitative approach and employs a comparative-analytical method; data were collected through thematic analysis of official documents and examined using a systematic checklist including objectives, target groups, responsible institutions, strategies, supporting technologies, and evaluation mechanisms. The results are expected to provide a basis for policy reform and for enhancing the effectiveness of cultural interventions in Iran.

Methods

This study employed a qualitative approach using a comparative-analytical method. The purpose of this approach was to systematically examine and compare national reading policies within diverse cultural, educational, and institutional contexts. The selection of countries was purposive, based on three main criteria: (1) geographical diversity and representation of different world regions, (2) the existence of comprehensive and well-structured national documents on reading and the promotion of literacy, and (3) the timeliness of documents (published or revised between 2010 and 2024).

The data sources consisted of national reading policy documents issued by governmental and cultural institutions, retrieved from official repositories and credible academic sources. Data were analyzed using thematic analysis. First, the documents were read several times and relevant meaning units were extracted. Subsequently, the data were organized through three stages of open, axial, and selective coding, leading to the identification of main and sub-categories. To enhance the validity and reliability of the analysis, the final themes were reviewed and compared with existing theoretical frameworks in the field of cultural policy. Finally, the findings were presented at two levels: intra-case (separate analysis of each country) and cross-case (comparative analysis across countries).

Results

The comparative analysis of national reading policy documents in six selected countries (Iran, Finland, France, Brazil, Singapore, and South Korea) revealed that each country has adopted a distinct approach shaped by its historical background, social context, and overarching developmental goals.

In Iran, the two official documents—National Movement for Useful Reading (2009) and the National Document on Reading and Promotion of Useful Reading (2023)—emphasize strengthening cultural-identity values and linking reading to an Islamic-Iranian lifestyle. Despite the involvement of multiple institutions, institutional fragmentation, lack of clear division of responsibilities, and weak evaluation mechanisms have limited their effectiveness. Digital technologies and data-driven approaches are also underrepresented.

Finland's National Literacy Strategy 2030 highlights multiliteracies (print, digital, and multimedia) across all age and social groups, offering a model of institutional coherence and community participation. The use of digital libraries, interactive platforms, and rigorous evaluation systems makes Finland one of the most successful cases in promoting reading.

In France, policies are mainly embedded within formal education. The Paris Academy Reading Program focuses on improving the quality of primary education, teacher training, and standardized textbooks, reflecting the central role of basic literacy in achieving educational and cultural equity.

Brazil's Public Reading Promotion Policies (1937–1967) emphasized expanding public libraries, supporting national publishing, and ensuring broad access to books. While these policies addressed cultural equity, their lack of continuity and limited technological innovation reduced long-term effectiveness.

Singapore designs its policies based on periodic national surveys of reading habits. Key features include attention to multilingualism, integration of digital technologies, and the promotion of reading for pleasure. Reading has been successfully embedded into everyday life and the workplace, serving as a tool for lifelong learning and the knowledge-based economy.

South Korea's National Strategy for Library Development and Reading Promotion stresses educational equity, reducing digital divides, and connecting families, schools, and libraries. Policies include digital library

development, librarian training, and multilingual programs for immigrants, making reading a tool for social cohesion and human capital development.

The comparison shows that the success of reading policies globally depends on four key principles:

1. Institutional coherence and clear division of responsibilities (Finland, South Korea, Singapore).
2. Data-driven strategies and use of digital technologies (Finland, Singapore).
3. Focus on teacher quality and formal education (France).
4. Integration of reading with social, economic, and educational equity goals (South Korea, Finland, Brazil).

By contrast, Iran and Brazil, while emphasizing cultural values, face significant gaps due to institutional fragmentation and the absence of measurable indicators.

In conclusion, effective reading policies must be multidimensional, linking cultural, educational, technological, and developmental domains. For Iran, drawing inspiration from countries such as Finland, Singapore, and South Korea—while ensuring contextual adaptation and the establishment of clear evaluation indicators—can enhance the culture of reading and improve the effectiveness of cultural interventions.

Table 1 presents a comparative overview of the key components of national reading policies in the selected countries, including overall goals, target groups, responsible institutions, strategies, technologies, evaluation mechanisms, and cultural features.

Table 1. Key Components of Reading Policies in Selected Countries

Country	Overall goals	Target groups	Responsible institutions	Main strategies	Technologies	Evaluation & monitoring	Cultural features
Iran (2023)	Promoting conscious reading within the framework of the Islamic–Iranian lifestyle	General public, with emphasis on children, adolescents, and disadvantaged groups	Ministry of Culture, Public Libraries Institution, Ministry of Education, National Broadcasting	Reading hour, content production, strengthening libraries	Digital library, audiobooks, online platforms	National and provincial committees, national survey of reading habits	Islamic–Iranian identity, Islamic civilization-building
Iran (2009)	Increasing per capita useful reading by 2025	All groups, especially students, women, and the elderly	Ministry of Culture, Public Libraries Institution, Ministry of Education, National Broadcasting	Library development, linking reading to occupations	Virtual library, national broadcasting	Permanent national and provincial committees, biannual reports	Religious–national perspective, cultural equity
Finland	Literate lifestyle, educational equity, and social welfare	All age groups, minorities, and immigrants	Ministry of Education, libraries, schools, associations	Multilingual education, reading campaigns, teacher training	Digital library, interactive platforms	National indicators, PISA and PIRLS data	Multilingualism, gender equality
France	Strengthening basic literacy skills, reducing inequalities	Primary school students, novice teachers	Ministry of National Education, Paris Academy	Systematic instruction, standardized textbooks	Interactive tools, digital versions of textbooks	Annual school assessments, scientific tests	Focus on French language, literary heritage
Brazil	Expanding reading, cultural equity	Children, adolescents, disadvantaged groups	Ministry of Education, National Book Institute	Library development, free book distribution	Subsidized printing, postal distribution	Library statistics reports	Support for national publishing, local culture
Singapore	Enhancing reading habits for lifelong learning	Adults, various ethnic groups	National Library Board (NLB)	Promoting reading for pleasure, easy access	Digital library, reading apps	National reading habits survey	Multilingualism, blending Asian and global culture
South Korea	Educational equity, reducing digital divides	Children, adolescents, multicultural families	Ministry of Culture and Education, National Library	Library-based programs, librarian training	Digital library, multimedia storytelling	Annual reading statistics, school evaluations	Family–school–library connection, multiculturalism

Conclusions

A comparative analysis of reading policies in six countries revealed that success in this domain depends on institutional coherence, data-driven decision-making and the use of technology, as well as attention to formal education and educational–cultural equity. Finland, Singapore, and South Korea, by adhering to these principles, have developed sustainable and effective policies for promoting reading. In contrast, despite the existence of multiple policy documents, Iran and Brazil face serious implementation challenges due to the multiplicity of

institutions, the absence of precise indicators, and limited utilization of modern technologies. This situation indicates that merely drafting policy documents is insufficient; achieving the intended goals requires efficient implementation structures and measurable indicators. For Iran, the establishment of a national coordinating body, the development of national reading indicators, the strengthening of digital infrastructures, and the empowerment of teachers and librarians can serve as essential steps toward enhancing the reading culture and aligning with global best practices.

Authors' Contributions

The authors have read and agreed to the published version of the manuscript.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors of this study would like to thank the esteemed reviewers for their valuable structural and scholarly comments.

Ethical considerations

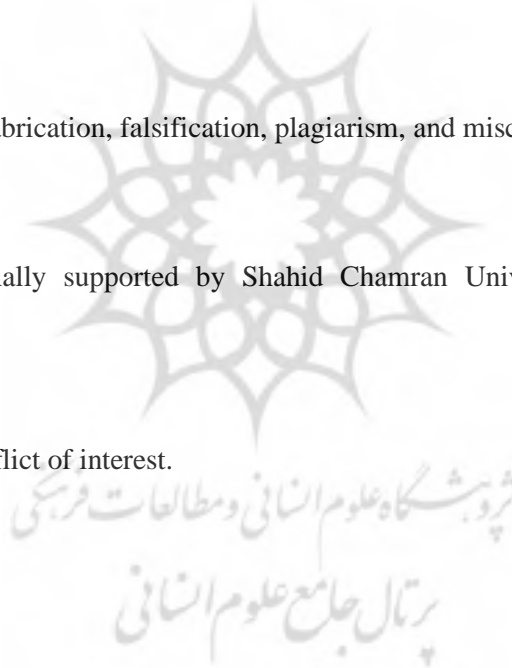
The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This research was financially supported by Shahid Chamran University of Ahvaz (Grant No.: SCU.EI1404.36814)

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

درس‌هایی برای سیاست‌گذاری ملی خواندن: مطالعه تطبیقی ایران و پنج کشور

سارا نیل‌درار^۱ ID، منصور کوهی رستمی^۲ ID✉، خورخه موئیسس کرول دو پرادو^۳ ID

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
۲. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
۳. گروه آموزش، اطلاعات و ارتباطات، دانشکده فلسفه، علوم و ادبیات، دانشگاه سائو پائولو، ریبیرائو پرتو، برزیل

استناد: نیل‌درار، سارا؛ کوهی رستمی، منصور؛ و پرادو، خورخه موئیسس کرول دو (۱۴۰۴). درس‌هایی برای سیاست‌گذاری ملی خواندن: مطالعه تطبیقی ایران و پنج کشور. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۳۱(۳)، ۱۸-۱.

<https://doi.org/10.61882/publilj.2025.2065898.1012>

چکیده

هدف: هدف اصلی این پژوهش، تحلیل تطبیقی اسناد ملی سیاست‌گذاری خواندن در شش کشور منتخب (ایران، فنلاند، فرانسه، کره جنوبی، برزیل و سنگاپور) است. این مطالعه با تمرکز بر شناسایی مؤلفه‌های کلیدی، تمایزهای ساختاری و استخراج تجارب جهانی در ترویج فرهنگ خواندن، می‌کوشد زمینه‌ای برای بهره‌برداری سیاست‌گذاران فرهنگی از تجارب بین‌المللی فراهم آورد.

روش: این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش تطبیقی-تحلیلی انجام گرفته است. انتخاب اسناد مورد بررسی به صورت هدفمند و بر اساس ملاک‌هایی نظیر تنوع جغرافیایی، روزآمدی (بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴) و جامعیت محتوایی صورت پذیرفته است. داده‌ها از طریق تحلیل مضمون اسناد رسمی گردآوری شده و تحلیل آن‌ها با استفاده از سبدهای نظام‌مند شامل مؤلفه‌هایی چون اهداف کلان، گروه‌های هدف، نهادهای مسئول، راهبردها، فناوری‌های پشتیبان و شاخص‌های ارزیابی صورت گرفته است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کشورهایی مانند فنلاند، سنگاپور و کره جنوبی با اتخاذ رویکردی داده‌محور، بهره‌گیری نظام‌مند از فناوری، توجه به چندبانی و تقویت مشارکت نهادی، توانسته‌اند سیاست‌هایی منسجم، هدفمند و اثربخش در حوزه ترویج فرهنگ خواندن تدوین و اجرا کنند. در مقابل، اسناد سیاست‌گذاری ایران و برزیل بیشتر معطوف به تقویت ارزش‌های فرهنگی و هویتی اند و از انسجام نهادی و رویکرد فناورانه کمتری برخوردارند. از مهم‌ترین تفاوت‌های ساختاری میان کشورها می‌توان به تنوع در ساختار نهادی، گستره گروه‌های هدف، و میزان بهره‌گیری از فناوری‌های پشتیبان اشاره کرد.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که موفقیت سیاست‌های خواندن در سطح جهانی، در گرو انسجام نهادی، توجه به عدالت آموزشی، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و مشارکت همه‌جانبه نهادهای فرهنگی و آموزشی است. بر این اساس، بازنگری در اسناد سیاست‌گذاری ایران با الهام از تجارب کشورهایی چون فنلاند، سنگاپور و کره جنوبی می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای فرهنگ مطالعه و افزایش اثربخشی مداخلات فرهنگی در کشور باشد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۰۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۰۵

نویسنده مسئول:

منصور کوهی رستمی

پست الکترونیکی:

m.rostami@scu.ac.ir

کلیدواژه‌ها:

سیاست‌گذاری،

ترویج خواندن،

مطالعه تطبیقی

مقدمه

چرا با وجود تدوین اسناد متعدد، از جمله «سند نهضت مطالعه مفید» (۱۳۸۹) و «سند ملی خواندن و ترویج مطالعه مفید» (۱۴۰۲)، جایگاه خواندن در ایران همچنان ضعیف است؟ داده‌های منتشرشده از سوی مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که سرانه مطالعه آزاد افراد بالای ۱۵

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Iran Public Libraries Foundation. This article is an open access article licensed under the <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

سال، تنها حدود ۱۶ دقیقه و ۳۲ ثانیه در روز است (Statistical Center of Iran, 2021). این وضعیت، در حالی است که در بسیاری از کشورها، مانند فنلاند، کره جنوبی و سنگاپور، خواندن به عنوان یک کنش اجتماعی و فرهنگی، نقشی اساسی در جامعه‌پذیری، شکل‌گیری هویت، توسعه مهارت‌های انتقادی، توانمندی مدنی و حتی پیشرفت اقتصادی ایفا می‌کند (da Silva & dos Santos, 2023; Daneshvar et al., 2023). از این منظر، ناکارآمدی سیاست‌های ترویج مطالعه در ایران نه تنها مسئله‌ای فرهنگی، بلکه یک چالش توسعه‌ای است که نیازمند بازاندیشی در مدل سیاست‌گذاری فرهنگی، مشارکت نهادی و تقویت پیوند میان آموزش رسمی و نهادهای فرهنگی است (Ashtarian et al., 2017; National Cultural Monitoring Center, 2020). برای درک بهتر این شکاف، نخست باید جایگاه واقعی خواندن در جهان امروز را بازشناسی کرد، این که چرا خواندن فراتر از یک مهارت فردی، به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های بنیادین اجتماعی، فرهنگی و تمدنی شناخته می‌شود.

خواندن، از بنیادی‌ترین کنش‌های انسانی در فرآیند جامعه‌پذیری، آموزش، هویت‌یابی و مشارکت فرهنگی است. فراتر از یک مهارت فنی، خواندن در جهان معاصر به یک ظرفیت اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی بدل شده است؛ ظرفیتی که نه تنها فرد را به دنیای دانش و معنا متصل می‌سازد، بلکه اساس شکل‌گیری اندیشه انتقادی، توانمندی مدنی و توسعه‌یافتگی پایدار را نیز فراهم می‌کند (da Silva & dos Santos, 2023; Koochi Rostami et al., 2023).

در جهان امروز، رشد سطح سواد صرفاً به معنای توانایی خواندن متون نیست، بلکه به‌معنای ورود به حوزه‌های گسترده‌تری از «سواد چندگانه»^۱ نظیر سواد اطلاعاتی، سواد رسانه‌ای، سواد دیجیتال و درک متون چندرسانه‌ای نیز هست. از این‌رو، دولت‌ها و نظام‌های فرهنگی در بسیاری از کشورها، سیاست‌گذاری هدفمند در حوزه ترویج خواندن را به‌عنوان یک اولویت راهبردی در دستور کار قرار داده‌اند (Schüller-Zwierlein et al., 2022). با این حال، خواندن در بسترهای فرهنگی و اجتماعی گوناگون، دارای تعاریف، کارکردها و سیاست‌گذاری‌های متفاوتی است. اینکه هر کشور چگونه به خواندن می‌نگرد، چه گروه‌هایی را هدف قرار می‌دهد، چه نهادی را مسئول اجرا می‌داند و از چه ابزارهایی بهره می‌برد، تابعی از زمینه‌های تاریخی، فرهنگی، آموزشی و فناورانه آن کشور است (Montoya et al., 2018; Karimi & Asadzadeh-Baghi, 2024). این تفاوت‌ها موجب شده است که تحلیل تطبیقی اسناد خواندن، به‌عنوان یکی از زمینه‌های مغفول اما راهبردی در مطالعات سیاست‌گذاری فرهنگی، اهمیت یابد.

اگرچه اسناد بالادستی مانند «سند ملی خواندن و ترویج مطالعه مفید» (۱۴۰۲) بر توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی و انسجام نهادی در ترویج مطالعه تأکید دارند، اما تحلیل‌های سیاست‌پژوهی نشان می‌دهد که این حوزه همچنان با چالش‌های اجرایی و ساختاری جدی مواجه است. در گزارش «اجراپژوهی» منتشرشده توسط اشتریان و همکاران (Ashtarian et al., 2017)، تأکید شده است که سیاست‌گذاری فرهنگی در ایران اغلب فاقد الگوی عملیاتی منسجم، دارای نهادهای متعدد و بدون تقسیم‌کار روشن است. این وضعیت منجر به اجرای پراکنده و ناهماهنگ برنامه‌های ترویج مطالعه می‌شود. همچنین، داده‌های منتشرشده در گزارش رفتار فرهنگی مردم ایران نشان می‌دهد که اگرچه برنامه‌های ترویجی گسترده‌ای اجرا شده‌اند، اما در بسیاری از موارد، فقدان انسجام میان نهادها و نبود شاخص‌های سنجش‌پذیر، موجب کاهش اثربخشی و شفافیت در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی شده است (National Cultural Monitoring Center, 2020). افزون بر این، فقدان شاخص‌های دقیق و پایش‌پذیر برای ارزیابی عملکرد نهادهای مسئول باعث شده است که میزان اثربخشی برنامه‌ها در حوزه مطالعه مبهم باقی بماند.

مطالعه سیاست‌گذاری خواندن در جهان، به‌ویژه در قالب اسناد رسمی ملی، به یکی از محورهای مهم در مطالعات آموزشی، فرهنگی و اجتماعی بدل شده است. پژوهش‌های متعددی تلاش کرده‌اند تا خواندن را فراتر از یک مهارت فنی، در بسترهای اجتماعی، فرهنگی و نهادی تحلیل کنند و پیوند آن را با توسعه پایدار، عدالت آموزشی و مشارکت فرهنگی نشان دهند.

در این زمینه، دا سیلوا و دوس سانتوس (da Silva & dos Santos, 2023) با بررسی جایگاه خواندن در بافت‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، تأکید می‌کنند که تربیت خواننده در هر جامعه‌ای متأثر از ساختارهای قدرت، نظام ارزشی و الگوهای فرهنگی آن جامعه است. از منظر آن‌ها، خواندن یک کنش فرهنگی-اجتماعی است که باید در سیاست‌گذاری کلان فرهنگی لحاظ شود.

اشولر-تسویرلین و همکاران (Schüller-Zwierlein et al., 2022) نیز در پژوهشی میان‌رشته‌ای، بر اهمیت «خواندن سطح بالا» تأکید کرده‌اند؛ سطحی که به درک تحلیلی، تفکر انتقادی و مواجهه با متون پیچیده کمک می‌کند. به اعتقاد آنان، سیاست‌گذاری‌های آموزشی باید خواندن را به‌عنوان ابزاری برای رشد مدنی، فرهنگی و حتی اقتصادی بازتعریف کنند.

در سطح سیاست‌گذاری بین‌المللی، گزارش یونسکو توسط مونتویا و همکاران (Montoya et al., 2018) بر تحلیل تطبیقی چارچوب‌های برنامه درسی و ارزیابی در حوزه خواندن تمرکز دارد و نشان می‌دهد که وجود ساختارهای منسجم و شاخص‌های سنجش روشن، از عوامل کلیدی موفقیت کشورها در تحقق هدف ۴.۱ توسعه پایدار (SDG) محسوب می‌شود.

¹ Multiliteracy

در مطالعه‌ای دیگر، قادری‌دوست (Doust, 2016) با مقایسه اهداف و مؤلفه‌های مهارت خواندن در برنامه درسی ملی ایران و ایالت نیوجرسی آمریکا، نشان داده است که تفاوت‌های بنیادینی در نحوه نگاه به خواندن، جایگاه آن در برنامه درسی، و اهداف آموزشی دو نظام وجود دارد. به‌ویژه تأکید نظام آموزشی آمریکا بر فهم انتقادی، استقلال فکری و مهارت‌های بینامتنی، در مقابل تمرکز بیشتر نظام آموزشی ایران بر مهارت‌های پایه و فهم خطی متن، یکی از مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش است.

در ایران، وصفی و چهرقانی (Vasfi & Chehraghani, 2013) در تحلیلی انتقادی از «سند نهضت مطالعه مفید»، به مشکلات ساختاری، تعدد نهادهای تصمیم‌گیر، و ضعف در نظام ارزیابی اشاره کرده و نتیجه گرفته است که بدون بازنگری اساسی در ساختار اجرای این سند، تحقق اهداف فرهنگی آن ممکن نخواهد بود.

مرور این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اگرچه برخی مطالعات درباره آموزش خواندن، برنامه‌های درسی و نقش کتابخانه‌ها انجام شده، اما تحلیل تطبیقی اسناد ملی سیاست‌گذاری خواندن – آن‌هم به‌صورت نظام‌مند و مبتنی بر مؤلفه‌های نهادی، فرهنگی و فناورانه هنوز در ادبیات پژوهشی جای خالی دارد. پژوهش حاضر با تمرکز بر اسناد رسمی شش کشور (ایران، فنلاند، فرانسه، برزیل، کره جنوبی و سنگاپور)، تلاش دارد این خلأ را پر کند و از طریق مقایسه راهبردها، نهادها و ابزارهای اجرایی، چشم‌اندازی برای بازنگری سیاست‌های داخلی ارائه نماید.

مبانی نظری این پژوهش بر رویکرد «سیاست‌گذاری فرهنگی» در حوزه خواندن استوار است. در ادبیات موجود، خواندن نه تنها به‌عنوان یک مهارت فردی، بلکه به‌مثابه یک کنش اجتماعی و فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است (da Silva & dos Santos, 2023). همچنین در اسناد بین‌المللی مانند گزارش یونسکو (Montoya et al., 2018)، بر ضرورت وجود چارچوب‌های منسجم، نهادهای مسئول مشخص و شاخص‌های سنجش‌پذیر در سیاست‌گذاری خواندن تأکید شده است. پژوهش‌های داخلی نیز نشان می‌دهند که ضعف در انسجام نهادی و فقدان شاخص‌های ارزیابی، مهم‌ترین موانع تحقق اهداف سیاستی در ایران بوده است (Ashtarian et al., 2017; National Cultural Monitoring Center, 2020). بر اساس این مبانی، چارچوب نظری پژوهش حاضر بر سه مؤلفه اصلی متمرکز است: اهداف سیاستی، نهادهای مسئول و ابزارهای اجرایی. این مؤلفه‌ها مبنای تحلیل تطبیقی اسناد کشورهای منتخب قرار گرفته‌اند.

اهمیت این پژوهش از دو منظر قابل توجه است: نخست، در سطح نظری، انجام مطالعات تطبیقی درباره اسناد ملی سیاست‌گذاری فرهنگی، به درک تجارب جهانی و بازشناسی وضعیت بومی کمک می‌کند. دوم، در سطح کاربردی، یافته‌های این پژوهش می‌تواند مبنایی برای بازنگری در اسناد فعلی، بهبود عملکرد نهادهای مسئول، و طراحی مداخلات فرهنگی مؤثرتر باشد. با توجه به اینکه اغلب اسناد ملی خواندن دارای رویکردهای متفاوتی از نظر گروه هدف، ابزارهای فناورانه، نقش کتابخانه‌ها، شاخص‌های سنجش و رویکرد ارزشی هستند، تحلیل تطبیقی آن‌ها امکان شناسایی نقاط قوت و ضعف ساختار سیاست‌گذاری فرهنگی کشور را فراهم می‌سازد. همچنین، در شرایطی که چالش‌های مرتبط با سواد فرهنگی، ضعف درک مطلب، افت انگیزه مطالعه در نسل‌های جدید، و رقابت محتوای دیجیتال با کتاب گسترش یافته است، پرداختن به اسناد خواندن از منظر تطبیقی، ضرورتی علمی و عملی تلقی می‌شود.

این خلأ نظری، در شرایطی که ایران با چالش‌های متعددی در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی روبه‌روست، ضرورت انجام پژوهشی دقیق، تطبیقی و کاربردی در این زمینه را دوچندان می‌کند؛ پژوهشی که بتواند هم وضعیت فعلی را تبیین کند و هم پیشنهادهایی برای اصلاح ارائه دهد. بر این اساس، هدف این پژوهش، پاسخ به این پرسش است که الگوهای سیاست‌گذاری خواندن در کشورهای منتخب چه مؤلفه‌ها و ویژگی‌هایی دارند و این الگوها چه درس‌هایی برای بازنگری در سیاست‌های ایران فراهم می‌کنند؟ که با تحلیل تطبیقی اسناد ملی سیاست‌گذاری خواندن در شش کشور منتخب (ایران، فنلاند، فرانسه، برزیل، کره جنوبی و سنگاپور)؛ و تمرکز بر شناسایی مؤلفه‌های کلیدی، تفاوت‌های ساختاری، و تجارب جهانی در سیاست‌گذاری ترویج خواندن، و در نهایت، ارائه پیشنهادها و اصلاحی برای ارتقای اسناد و سیاست‌های فرهنگی ایران براساس یافته‌های تطبیقی، مورد بررسی قرار گرفته است.

روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش تطبیقی-تحلیلی انجام شده است. تحلیل تطبیقی سیاست‌گذاری‌های خواندن در این پژوهش بر پایه رویکردهایی صورت گرفته است که بر تعامل میان زمینه‌های فرهنگی، نهادی و جهانی در سیاست‌گذاری تأکید دارند. در چارچوب نظری این مطالعه، از دیدگاه‌های نظریه‌پردازانی چون بری، کراسلی و واتسون (Bray et al., 2003) بهره گرفته شده است. این نظریه‌پردازان بر اهمیت زمینه‌مندی و تفاوت‌های بومی در پژوهش‌های تطبیقی تأکید می‌کنند. همچنین، تحلیل سیاست‌گذاری خواندن در پرتو تحولات جهانی، با الهام از آثار ریزوی و لینگارد (Rizvi & Lingard, 2009) و نیز لینگارد (Lingard, 2014)، بر نقش گفتمان‌های جهانی، سیاست‌های بین‌المللی و بازتولید فرهنگی در فرآیندهای سیاست‌گذاری تأکید می‌ورزد. در همین راستا، تحلیل حاضر با بهره‌گیری از دیدگاه دیل (Dale, 2005) به سیاست‌گذاری فرهنگی در زمینه اقتصاد دانش‌محور و جهانی‌شدن می‌نگرد؛ تحولی که موجب شده سیاست‌های خواندن از یک رویکرد محلی صرف، به مسئله‌ای چندسطحی و بین‌المللی تبدیل شوند.

در مورد کشور ایران، به دلیل وجود دو سند رسمی و متفاوت در حوزه سیاست‌گذاری خواندن، هر دو سند «سند نهضت مطالعه مفید» و «سند ملی خواندن و ترویج مطالعه مفید» به طور هم‌زمان مورد تحلیل قرار گرفته‌اند تا تصویری جامع‌تر از سیاست‌های رسمی کشور در این حوزه فراهم شود.

روش تطبیقی-تحلیلی به‌عنوان یکی از روش‌های پژوهش کیفی، امکان بررسی ساختارها، مضامین و راهبردهای موجود در اسناد را در بافت‌های فرهنگی و جغرافیایی مختلف فراهم می‌سازد. این روش در پژوهش حاضر با تمرکز بر تحلیل مضمون و مقایسه نظام‌مند اسناد به کار رفته است. فرایند انتخاب نمونه‌ها به صورت هدفمند و بر اساس معیارهای مشخص صورت پذیرفت. کشورها بر پایه معیارهایی مشخص وارد دامنه مطالعه شدند، از جمله: (۱) توزیع جغرافیایی متنوع و نمایندگی مناطق مختلف جهان (آسیا، اروپا، آمریکای لاتین، خاورمیانه)، (۲) وجود اسناد رسمی، جامع و متمرکز در حوزه ترویج خواندن که توسط نهادهای دولتی یا فرهنگی منتشر شده باشند، و (۳) روزآمد بودن اسناد (انتشار یا بازنگری در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴). هرچند در مورد کشور برزیل، به دلیل اهمیت تاریخی سیاست‌گذاری‌های اولیه در حوزه خواندن، یک سند تحلیلی مربوط به بازه ۱۹۳۷ تا ۱۹۶۷ نیز مورد تحلیل قرار گرفته است.

در این راستا، کشورهایی که فاقد سند ملی یکپارچه بودند، یا اسناد آن‌ها صرفاً به آموزش ابتدایی یا مهارت‌های سواد پایه محدود می‌شدند، مانند برخی کشورهای آفریقایی و ایالات متحده، از دامنه پژوهش حذف شدند. همچنین، کشورهایی که اسنادشان تنها به سواد رسانه‌ای، اطلاعاتی یا مالی پرداخته و فاقد رویکرد فرهنگی-اجتماعی به خواندن بودند، مانند استرالیا و ژاپن، در این پژوهش بررسی نشده‌اند. در انتخاب کشورها همچنین تلاش شد تا تنوع نظام‌های فرهنگی، آموزشی و توسعه‌ی رعایت شود.

داده‌های پژوهش از اسناد سیاستی رسمی منتشرشده توسط دولت‌ها یا نهادهای ملی گردآوری شدند. این اسناد از طریق پایگاه‌های رسمی، نهادهای فرهنگی و منابع علمی معتبر به زبان انگلیسی بازیابی شدند. برای تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل مضمون^۱ استفاده شد. تحلیل مضمون، یکی از روش‌های کیفی تحلیل متون است که به شناسایی، دسته‌بندی و تفسیر الگوهای معنایی در داده‌ها می‌پردازد. در این روش، متن اسناد چندین بار مطالعه و بازخوانی گردید و سپس واحدهای معنایی مرتبط استخراج شدند. در گام نخست، داده‌ها به صورت کدگذاری باز سازمان‌دهی شدند؛ در ادامه، کدهای مشابه در قالب مقوله‌های اصلی و فرعی در فرایند کدگذاری محوری تجمیع گردید؛ و در نهایت، مضامین نهایی با بهره‌گیری از کدگذاری انتخابی شکل گرفت. به منظور افزایش دقت و پایایی تحلیل، فرایند کدگذاری چندین بار بازبینی شد و نتایج به طور مکرر با متن اصلی اسناد تطبیق داده شد. همچنین برای اطمینان از روایی، مضامین استخراج‌شده با چارچوب‌های نظری موجود در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی و خواندن مقایسه و تطبیق شدند.

در این راستا، سیاهه‌ای تحلیلی شامل مؤلفه‌های کلیدی سیاست‌گذاری در حوزه خواندن طراحی و تدوین شد. این سیاهه شامل مؤلفه‌های زیر بود: (۱) اهداف کلان سند، (۲) گروه‌های هدف، (۳) نوع سواد مورد تأکید (ادبی، فرهنگی، اطلاعاتی و ...)، (۴) نقش نهادهای فرهنگی و آموزشی (به‌ویژه کتابخانه‌ها)، (۵) راهبردهای اجرایی، (۶) جایگاه فناوری، (۷) ساختار نهادی برنامه‌ها، و (۸) سازوکارهای نظارت و ارزیابی.

در مورد ایران، هر دو سند رسمی به صورت مجزا تحلیل شدند تا شباهت‌ها و تفاوت‌های محتوایی، ساختاری و راهبردی در سطح درون‌ملی نیز شناسایی شود. در گام بعدی، با بهره‌گیری از روش تطبیقی، مقایسه‌ای نظام‌مند میان کشورهای منتخب صورت گرفت. یافته‌ها در قالب جدول‌های مقایسه‌ای تنظیم شده و شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود میان اسناد از نظر مفهومی، ساختاری و اجرایی، به طور دقیق استخراج شد.

یافته‌ها

در این بخش، محتوای اسناد ملی سیاست‌گذاری در حوزه خواندن در کشورهای منتخب به صورت تحلیلی و مبتنی بر سیاهه‌ای از مؤلفه‌های مشترک مورد بررسی قرار گرفته است. در گام اول تحلیل‌ها به صورت درون‌موردی انجام شده و برای هر کشور به طور جداگانه، مؤلفه‌هایی همچون هدف کلان، گروه‌های هدف، نهادهای مسئول، راهبردهای اجرایی، ابزارهای فناورانه، نظام ارزیابی و ویژگی‌های بومی و فرهنگی مورد واکاوی قرار گرفته‌اند. در گام دوم، یافته‌های حاصل از تحلیل اسناد، در قالب مقایسه تطبیقی (تحلیل برون‌موردی) ارائه خواهند شد تا شباهت‌ها و تفاوت‌های ساختاری و محتوایی سیاست‌گذاری خواندن در این کشورها مشخص شود.

گام اول: تحلیل درون‌موردی اسناد^۲

در این بخش، اسناد ملی سیاست‌گذاری خواندن هر کشور به صورت جداگانه مورد بررسی قرار گرفتند و ویژگی‌ها، اهداف و راهبردهای خاص هر مورد مشخص شد. این تحلیل درون‌موردی زمینه‌ساز مقایسه تطبیقی دقیق‌تر در مراحل بعدی پژوهش بود.

1. Thematic analysis
2. Within-case Analysis

۱. سند نهضت مطالعه مفید-ایران

این سند نخستین اقدام رسمی برای سیاست‌گذاری مطالعه در ایران است که بر کتابخانه‌های عمومی و برنامه‌ریزی اجرایی تمرکز دارد. هدف کلان آن، ارتقای سرانه مطالعه مفید تا افق ۱۴۰۴ است. بیش از ۱۵ نهاد فرهنگی و اجتماعی در اجرای آن نقش دارند (Supreme Council of the Cultural Revolution, 2010). مؤلفه‌های کلیدی این سند در جدول ۱ ارائه شده‌اند که تمرکز آن بر توسعه نظام‌مند زیربنای مطالعه و تقویت عملکرد کتابخانه‌های عمومی است.

جدول ۱. مؤلفه‌های محتوایی سند نهضت مطالعه مفید (ایران)

مؤلفه	شرح
عنوان و تاریخ سند	سند نهضت مطالعه مفید (مصوب ۴/۸/۱۳۸۹)
هدف کلان سند	دستیابی به جایگاه ممتاز جهانی از نظر سرانه مطالعه مفید تا افق ۱۴۰۴
گروه‌های هدف	همه اقشار جامعه، با برنامه‌ریزی ویژه برای دانش‌آموزان، کودکان، دانشجویان، بانوان، سالمندان، نابینایان، ناشنویان و معلولان
نهادهای اجرایی و پشتیبان	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، نهاد کتابخانه‌های عمومی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، صدا و سیما، بسیج، کانون مساجد، سازمان تبلیغات اسلامی، شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، و نهادهای فرهنگی دیگر
راهبردها و سیاست‌ها	ارتقای شاخص‌های کتابخانه‌ای، توسعه کتابخانه‌های خانگی و سیار، پیوند مطالعه با ارتقای شغلی، برنامه‌های ویژه برای گروه‌های خاص، نمایشگاه‌های ثابت و سیار، حمایت از وقف کتابخانه‌ای، تولید متون مکتوب متناسب، توجه به محتوای غیردرسی
ابزارها و فناوری‌ها	کتابخانه جامع مجازی زبان فارسی، کتابخانه‌های همراه، کتابخانه در خوابگاه‌های دانشجویی، استفاده از رسانه ملی، توسعه زیرساخت‌های مجازی و فضای امن مطالعه خانوادگی
سازوکار ارزیابی و نظارت	تشکیل کمیته دائمی در سطح ملی و استانی، ارائه گزارش عملکرد شش‌ماهه، پایش پیشرفت شاخص‌ها، ارسال گزارش به شورای فرهنگ عمومی
ویژگی‌های فرهنگی و بومی	تأکید بر نگاه دینی-ملی به مطالعه، تعریف بومی از مطالعه مفید، توجه به عدالت فرهنگی، حضور همه‌جانبه نهادهای اجتماعی و مذهبی

۲. سند ملی خواندن و ترویج مطالعه مفید - ایران

این سند به‌عنوان نسخه به‌روز سیاست‌های خواندن، با هدف تقویت فرهنگ مطالعه در چارچوب سبک زندگی ایرانی-اسلامی تدوین شد. اجرای سند با مشارکت بیش از ۲۰ نهاد انجام می‌شود و راهبردها بر تولید محتوا، آموزش، حمایت از کتابخانه‌ها و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین استوار است (Supreme Council of the Cultural Revolution, 2023). مؤلفه‌های اصلی سند ملی خواندن و ترویج مطالعه مفید در جدول ۲ نشان داده شده‌اند که به‌صورت منظم بر اهداف، گروه‌های هدف، نهادهای مسئول و راهبردهای اجرایی متمرکز است.

جدول ۲. مؤلفه‌های محتوایی سند ملی خواندن و ترویج مطالعه مفید (ایران)

مؤلفه	شرح
عنوان و تاریخ سند	سند ملی خواندن و ترویج مطالعه مفید (مصوب ۱۴۰۲/۱۱/۲۴)
هدف کلان سند	ترویج خواندن آگاهانه و مفید به‌عنوان زیربنای تفکر انتقادی و خلاق، در چارچوب سبک زندگی ایرانی-اسلامی
گروه‌های هدف	عموم مردم، با تأکید بر کودکان، نوجوانان، سالمندان، نابینایان، ناشنویان، دانش‌آموزان، اقشار محروم
نهادهای اجرایی و پشتیبان	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، نهاد کتابخانه‌های عمومی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، صدا و سیما، سازمان تبلیغات، وزارت ارتباطات، و سایر نهادها
راهبردها و سیاست‌ها	تولید و توزیع محتوای متنوع، مشاوره خواندن، زنگ خواندن در مدارس، ترویج شخصیت‌های ایرانی-اسلامی، تبلیغات رسانه‌ای و شهری، تقویت کتابخانه‌ها، استفاده از ظرفیت‌های دینی و مساجد
ابزارها و فناوری‌ها	کتابخانه دیجیتال، مجوزهای کتاب دیجیتال و صوتی، سکوهای ایرانی فروش کتاب، زیرساخت فروش الکترونیکی، محتوای گویا، بریل، مناسب‌سازی شده
سازوکار ارزیابی و نظارت	کارگروه ملی و استانی، پایش فصلی، پیمایش ملی عادات خواندن، بازنگری سند هر ۵ سال، مسئولیت‌پذیرخانه در نهاد کتابخانه‌ها
ویژگی‌های فرهنگی و بومی	تأکید بر هویت اسلامی-ایرانی، تمدن‌سازی اسلامی، سبک زندگی دینی، مقابله با تهاجم فرهنگی، خواندن به‌عنوان کنش فرهنگی و اجتماعی با بار ارزشی

۳. سند راهبرد ملی سواد ۲۰۳۰-فنلاند

این سند با هدف تبدیل فنلاند به باسوادترین کشور جهان تا ۲۰۳۰ تدوین شد. تمرکز آن بر سواد چندگانه (مکتوب، دیجیتال، چندرسانه‌ای) است و همه گروه‌های سنی، به‌ویژه اقلیت‌ها و افراد محروم را پوشش می‌دهد (Finnish National Agency for Education, 2021). مؤلفه‌های اصلی این سند در جدول ۳ نشان داده شده‌اند که ساختار منسجم، نگاه جامع و رویکرد مشارکتی آن را به‌خوبی آشکار می‌سازد.

جدول ۳. مؤلفه‌های محتوایی سند راهبرد ملی سواد ۲۰۳۰ (فنلاند)

مؤلفه	شرح
عنوان و تاریخ سند	National Literacy Strategy 2030 (منتشر شده در ۲۰۲۱ توسط Finnish National Agency for Education)
هدف کلان سند	ایجاد سبک زندگی باسوادانه برای دستیابی به عدالت آموزشی، مشارکت اجتماعی، و رفاه ملی - با هدف تبدیل فنلاند به باسوادترین کشور جهان تا ۲۰۳۰
گروه‌های هدف	همه گروه‌های سنی: کودکان، نوجوانان، بزرگسالان، سالمندان؛ با تأکید ویژه بر افراد دارای ناتوانی، مهاجران، اقلیت‌های زبانی، افراد با سواد پایین
نهادهای اجرایی و پشتیبان	وزارت آموزش، کتابخانه‌ها، مدارس، مراکز بهزیستی، انجمن‌های ادبی، ناشران، رسانه‌ها، مؤسسات فرهنگی، نهادهای اجتماعی و محلی
راهبردها و سیاست‌ها	تقویت ساختارهای سواد (کتابخانه‌ها، آموزش معلمان)، ارتقای صلاحیت چندسوادیتی، کمپین‌های خواندن، آموزش چندزبانه، گسترش مشارکت محلی و ملی، تلفیق سواد با رفاه و آموزش مادام‌العمر
ابزارها و فناوری‌ها	کتابخانه‌های دیجیتال، محیط‌های آموزشی دیجیتال، پلتفرم‌های تعاملی، ابزارهای یادگیری چندرسانه‌ای، منابع ساده‌سازی شده برای گروه‌های خاص
سازوکار ارزیابی و نظارت	تعریف شاخص‌های ملی و محلی برای سنجش میزان تحقق چندسوادیتی، پایش مداوم، همکاری با نهادهای پژوهشی، استفاده از داده‌های PISA، ICILS، PIRLS
ویژگی‌های فرهنگی و بومی	تأکید بر چندزبانگی (فنلاندی، سوئدی، سامی، رومانی، کارلیایی)، برابری جنسیتی، یادگیری بین‌نسلی، تلفیق فرهنگ، فناوری و مشارکت اجتماعی در خواندن

۴. سند برنامه خواندن آکادمی پاریس - فرانسه

سند فرانسه با تمرکز بر ارتقای کیفیت آموزش خواندن در مقطع ابتدایی و کاهش نابرابری‌ها تدوین شد. محور اصلی آن کتاب‌های درسی استاندارد و آموزش معلمان بر پایه شواهد علمی است (Conseil scientifique de l'Éducation nationale, 2019). مؤلفه‌های کلیدی سند برنامه خواندن آکادمی پاریس در جدول ۴ نمایش داده شده‌اند که به‌خوبی نشان‌دهنده تمرکز این سند بر کیفیت آموزش خواندن در مقطع ابتدایی، طراحی استاندارد کتاب‌های درسی و آموزش مبتنی بر شواهد علمی است.

جدول ۴. مؤلفه‌های محتوایی سند برنامه خواندن آکادمی پاریس (فرانسه)

مؤلفه	شرح
عنوان و تاریخ سند	Teaching Methods and Manuals for Learning to Read: How to Choose? (منتشر شده توسط شورای علمی آموزش ملی فرانسه، ۲۰۱۹)
هدف کلان سند	ارتقای کیفیت آموزش خواندن در دوره ابتدایی بر مبنای شواهد علمی، با هدف کاهش شکاف‌های آموزشی و فرهنگی
گروه‌های هدف	دانش‌آموزان ابتدایی، به‌ویژه کلاس آمادگی؛ معلمان تازه‌کار؛ والدین؛ کودکان با نیازهای ویژه یا پیش‌زمینه‌های اجتماعی فرهنگی متنوع
نهادهای اجرایی و پشتیبان	وزارت آموزش ملی، آکادمی پاریس، شورای علمی آموزش ملی، بازرسان آموزشی، معلمان، مراکز آموزش معلمان
راهبردها و سیاست‌ها	آموزش هدفمند واج-نویسه، طراحی کتاب‌های قابل رمزگشایی، آموزش مؤثر معلمان، ارتباط با والدین، ایجاد ساختارهای منطقه‌ای هماهنگ
ابزارها و فناوری‌ها	فونت‌های خوانا و مناسب نارساخوانی، طراحی ساده و استاندارد صفحات، نسخه‌های دیجیتال قابل انطباق، پایگاه داده‌های آنلاین تحلیل کتاب‌ها
سازوکار ارزیابی و نظارت	تحلیل محتوایی علمی کتاب‌ها، پایش میزان رمزگشایی و درک متن، گزارش‌های میدانی، استفاده از داده‌های آزمایشگاهی و میدانی
ویژگی‌های فرهنگی و بومی	تمرکز بر زبان فرانسه؛ توجه به تنوع اجتماعی و زبانی؛ توصیه به طراحی فراگیر و تعامل خانواده و مدرسه

۵. سیاست‌های عمومی ترویج خواندن - برزیل

سیاست‌های برزیل با محوریت مؤسسه ملی کتاب (INL) بر توسعه کتابخانه‌های عمومی، حمایت از نشر ملی و گسترش دسترسی همگانی به کتاب متمرکز بود. تمرکز اصلی این سند بر زیرساخت‌های فیزیکی (کتابخانه، چاپخانه) قرار داشت و فناوری دیجیتال نقشی نداشت (Moreira, 2009). مؤلفه‌های محتوایی سیاست‌های عمومی ترویج خواندن در برزیل در جدول ۵ آمده‌اند که نشان‌دهنده تمرکز این کشور بر گسترش کتابخانه‌های عمومی، حمایت از صنعت نشر داخلی و ارتقای دسترسی همگانی به کتاب است.

جدول ۵. مؤلفه‌های محتوایی سیاست‌های خواندن در برزیل (۱۹۳۷-۱۹۶۷)

مؤلفه	شرح
عنوان و تاریخ سند	Public Policies for Books and Reading in Brazil (1937-1967). منتشر شده در Revista MATRIZES، ۲۰۰۹
هدف کلان سند	گسترش فرهنگ کتاب‌خوانی، تقویت صنعت نشر ملی، توسعه کتابخانه‌ها، و ارتقای سطح سواد و آگاهی عمومی
گروه‌های هدف	کودکان و نوجوانان، اقبشار محروم، ساکنان مناطق دورافتاده، کتاب‌فروشان، نویسندگان، معلمان، ناشران
نهادهای اجرایی و پشتیبان	مؤسسه ملی کتاب (INL)، وزارت آموزش، اتاق کتاب برزیل (CBL)، کتابخانه‌ها، شوراهای فرهنگی، SNEL
راهبردها و سیاست‌ها	توزیع رایگان کتاب، توسعه کتابخانه‌ها، خرید دولتی از ناشران، قوانین کنترل کتاب‌های درسی، حمایت از نشر ملی
ابزارها و فناوری‌ها	چاپخانه‌های بارانه‌ای، طراحی ساده و ارزان، توزیع پستی، تسهیلات واردات کاغذ، استفاده محدود از رادیو و سینما
سازوکار ارزیابی و نظارت	ثبت و پایش کتابخانه‌ها، گزارش‌های آماری، ارزیابی سیاست‌های توزیع، تعامل با نهادهای صنفی
ویژگی‌های فرهنگی و بومی	تأکید بر تولید ملی، ترویج نویسندگان داخلی، تطبیق منابع با فرهنگ محلی، گسترش عدالت فرهنگی

۶. مطالعه ملی عادات خواندن بزرگسالان ۲۰۲۱ - سنگاپور

این سند حاصل مطالعات دوره‌ای هیئت ملی کتابخانه‌های سنگاپور (NLB) است که رفتارها و موانع خواندن بزرگسالان را بررسی کرده است. این سند بر پایه پیمایش‌های ملی و تحلیل روندهای سه‌دوره‌ای (۲۰۱۶، ۲۰۱۸، ۲۰۲۱) تدوین شده و ویژگی مهم آن، توجه به چندزبانگی و تنوع فرهنگی در سنگاپور است (National Library Board Singapore, 2021). مؤلفه‌های کلیدی مطالعه ملی عادات خواندن بزرگسالان در سنگاپور در جدول ۶ ارائه شده‌اند.

جدول ۶. مؤلفه‌های محتوایی مطالعه ملی عادات خواندن بزرگسالان (سنگاپور، ۲۰۲۱)

مؤلفه	شرح
عنوان و تاریخ سند	National Reading Habits Study on Adults – 2021 (منتشر شده توسط National Library Board)
هدف کلان سند	تحلیل عادات خواندن بزرگسالان برای بهبود سیاست‌های فرهنگی، کتابخانه‌ای و سواد اطلاعاتی در سطح ملی
گروه‌های هدف	بزرگسالان ۲۰ سال به بالا؛ شامل گروه‌های قومی (چینی، مالایی، هندی)، ساکنان مناطق مختلف، گروه‌های تحصیلی متفاوت
نهادهای اجرایی و پشتیبان	هیئت ملی کتابخانه‌ها (NLB)، کتابخانه‌های عمومی، شرکت‌های نظرسنجی، رسانه‌های اجتماعی
راهبردها و سیاست‌ها	ترویج خواندن برای لذت، افزایش خواندن زبان مادری، دسترسی آسان به کتاب‌ها، تحلیل انگیزه‌ها و موانع
ابزارها و فناوری‌ها	کتاب‌های چاپی و دیجیتال، کتاب صوتی، مقالات آنلاین، شبکه‌های اجتماعی، کتابخانه‌های الکترونیکی، پلتفرم‌های ویدیویی
سازوکار ارزیابی و نظارت	پیمایش کمی با نمونه‌گیری نماینده، داده‌کاوی آماری، مقایسه بین سال‌های مختلف، وزن‌دهی جمعیتی
ویژگی‌های فرهنگی و بومی	تمرکز بر چندزبانگی، خواندن زبان مادری، تأثیر خانواده و دوستان، ترجیحات فرهنگی متنوع در انتخاب محتوا

۷. سند راهبرد ملی توسعه کتابخانه و ترویج خواندن - کره جنوبی

این سند توسط کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان کره تدوین شده و بر پایه قوانین و برنامه‌های ملی (۲۰۰۳، ۲۰۰۶، ۲۰۰۹) است. این سند الگویی برای پیوند سیاست‌های فرهنگی، آموزشی و اجتماعی از طریق کتابخانه‌ها ارائه می‌دهد (National Library for Children and Young Adults, 2011). مؤلفه‌های اصلی این سند در جدول ۷ نمایش داده شده‌اند.

جدول ۷. مؤلفه‌های محتوایی سند راهبرد توسعه کتابخانه و ترویج خواندن (کره جنوبی)

مؤلفه	شرح
عنوان و تاریخ سند	National Strategy for Library Development and Reading Promotion for Children and Young Adults (منتشر شده ۲۰۱۱ توسط National Library for Children and Young Adults)
هدف کلان سند	تقویت عدالت آموزشی، توسعه مهارت‌های خواندن، کاهش نابرابری فرهنگی و دیجیتال از طریق گسترش کتابخانه‌ها و ترویج خواندن برای کودکان و نوجوانان
گروه‌های هدف	کودکان، نوجوانان، دانش‌آموزان، خانواده‌های چندفرهنگی، اقشار کم‌برخوردار، معلولان، سالمندان، زندانیان
نهادهای اجرایی و پشتیبان	وزارت فرهنگ، ورزش و گردشگری، وزارت آموزش، کتابخانه ملی کره، کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان، کتابخانه‌های عمومی، مدارس
راهبردها و سیاست‌ها	توسعه برنامه‌های خواندن مبتنی بر کتابخانه، حمایت مالی از برنامه‌های مدرسه‌محور، تولید محتوا برای خانواده‌های مهاجر، اجرای برنامه‌های صبحگاهی خواندن در مدارس، آموزش کتابداران، اصلاح قوانین مرتبط با خواندن
ابزارها و فناوری‌ها	کتابخانه‌های دیجیتال، داستان‌گویی چندرسانه‌ای، تولید دی‌وی‌دی‌های چندزبانه، فضای مجازی برای شبکه‌های کتابخوانی، پلتفرم‌های آموزش الکترونیک
سازوکار ارزیابی و نظارت	آمار سالانه ملی مطالعه، پایش نرخ استفاده از کتابخانه‌ها، ارزیابی پیشرفت مدارس در ترویج خواندن، جوایز سالانه برای معلمان، کتابداران و دانش‌آموزان فعال در حوزه خواندن
ویژگی‌های فرهنگی و بومی	تأکید بر خانواده، مدرسه و کتابخانه به‌عنوان سه ضلعی ترویج خواندن؛ پاسخ به تحولات چندفرهنگی در جامعه کره؛ تمرکز بر آموزش‌های غیردرسی از طریق کتابخانه‌ها؛ آموزش مشارکتی بین‌نسلی

گام دوم: تحلیل تطبیقی برون‌موردی^۱

در این بخش، با رویکرد تطبیقی و بر اساس سیاهه تحلیلی پژوهش، به مقایسه بین‌موردی (CROSS-CASE) شش کشور منتخب پرداخته می‌شود. هدف از این تحلیل، استخراج الگوهای مشترک و تمایزهای راهبردی، نهادی، فناورانه و فرهنگی در اسناد سیاست‌گذاری خواندن است.

۱. اهداف کلان اسناد سیاست‌گذاری خواندن

اسناد ملی سیاست‌گذاری خواندن در کشورهای مختلف، بازتاب‌دهنده جهت‌گیری‌های کلان فرهنگی، آموزشی و اجتماعی آن کشورها نسبت به مفهوم «خواندن» هستند. این اسناد، اغلب در قالب چشم‌انداز یا مأموریت‌نامه، اهدافی بنیادین را برای ترویج خواندن ترسیم کرده‌اند که

بیانگر سطح توجه حاکمیت به توسعه سواد و فرهنگ عمومی است. جدول ۸ نشان می‌دهد که هر کشور چگونه خواندن را در پیوند با اهداف کلانی چون عدالت آموزشی، تمدن‌سازی، رفاه اجتماعی یا رشد اقتصادی تفسیر کرده است.

جدول ۸. مقایسه تطبیقی اهداف کلان اسناد سیاست‌گذاری خواندن در کشورهای منتخب

کشور	هدف کلان سند
ایران (سند ملی ۱۴۰۲)	ترویج خواندن آگاهانه و مفید در چارچوب سبک زندگی ایرانی-اسلامی و تحقق تمدن نوین اسلامی
ایران (نهضت ۱۳۸۹)	دستیابی به جایگاه ممتاز جهانی در سرانه مطالعه مفید تا افق ۱۴۰۴
فنلاند	ایجاد سبک زندگی باسوادانه برای تحقق عدالت آموزشی، مشارکت اجتماعی و رفاه پایدار
فرانسه	تقویت مهارت‌های سواد پایه برای همه دانش‌آموزان و مقابله با نابرابری‌های تحصیلی و اجتماعی
برزیل	دسترسی عمومی به کتاب و توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی برای گسترش عدالت فرهنگی
سنگاپور	ارتقای عادت‌های مطالعه در میان بزرگسالان برای یادگیری مادام‌العمر و رشد اقتصادی دانش‌محور
کره جنوبی	تقویت عدالت آموزشی، توسعه مهارت‌های خواندن، و کاهش نابرابری فرهنگی از طریق کتابخانه‌ها و خواندن در میان کودکان و نوجوانان

بررسی اهداف کلان در اسناد مطابق با جدول ۸، نشان می‌دهد که گرچه همه کشورها خواندن را به‌عنوان یک ارزش اجتماعی و فرهنگی پذیرفته‌اند، اما زاویه نگاه آن‌ها نسبت به نقش راهبردی خواندن متفاوت است. همانطور که مشخص شده است، کشور ایران خواندن را بیشتر در چارچوب هویت دینی-فرهنگی و تمدن‌سازی اسلامی تعریف کرده است، در حالی که کشورهایی مانند فنلاند و برزیل بر عدالت آموزشی و فرهنگی، فرانسه بر مهارت‌های پایه سواد، کره جنوبی بر کاهش نابرابری‌های فرهنگی-دیجیتال و سنگاپور بر یادگیری مادام‌العمر و توسعه دانش‌محور تأکید دارند.

۲. گروه‌های هدف در اسناد

شناسایی و تعریف گروه‌های هدف در اسناد سیاست‌گذاری خواندن، نشان‌دهنده تمرکز راهبردی هر کشور بر مخاطبانی است که نیازمند حمایت فرهنگی یا آموزشی ویژه‌اند. برخی کشورها تمرکز خود را صرفاً بر کودکان و نوجوانان قرار داده‌اند، در حالی که برخی دیگر، خواندن را مسئله‌ای مادام‌العمر دانسته و تمام اقشار جامعه را در دامنه مخاطبان قرار داده‌اند. جدول ۹ تنوع و تمرکز گروه‌های هدف را در میان اسناد شش کشور مورد بررسی، مقایسه می‌کند.

جدول ۹. مقایسه تطبیقی گروه‌های هدف در اسناد سیاست‌گذاری خواندن

کشور	گروه‌های هدف
ایران (سند ملی ۱۴۰۲)	عموم مردم، با تأکید بر کودکان، نوجوانان، سالمندان، نابینایان، ناشنویان، دانش‌آموزان، اقشار محروم
ایران (نهضت ۱۳۸۹)	همه اقشار جامعه، به‌ویژه دانش‌آموزان، کودکان، بانوان، دانشجویان، سالمندان، نابینایان، ناشنویان، معلولان
فنلاند	تمام گروه‌های سنی؛ با تمرکز بر کودکان، نوجوانان، بزرگسالان، سالمندان، مهاجران، اقلیت‌های زبانی، افراد دارای سواد پایین
فرانسه	دانش‌آموزان مقاطع مختلف به‌ویژه ابتدایی و راهنمایی؛ مناطق کم‌برخوردار و گروه‌های دارای نابرابری آموزشی
برزیل	عموم مردم؛ به‌ویژه کودکان، نوجوانان، بزرگسالان کم‌سواد، روستاییان و اقشار کم‌درآمد
سنگاپور	بزرگسالان شاغل، نسل جوان، خانواده‌ها، گروه‌های کم‌مطالعه، مهاجران
کره جنوبی	کودکان، نوجوانان، دانش‌آموزان، خانواده‌های چندفرهنگی، اقشار کم‌برخوردار، معلولان، سالمندان، زندانیان

مقایسه اسناد، مطابق با جدول ۹، نشان می‌دهد در بیشتر کشورها مثل فنلاند، کره جنوبی و ایران رویکردی فراگیر دیده می‌شود که طیف وسیعی از مخاطبان از کودکان تا سالمندان، مهاجران و افراد دارای نیازهای ویژه را شامل می‌شود. فرانسه بیشتر بر دانش‌آموزان و سنگاپور بر بزرگسالان و خانواده‌ها تمرکز دارد. همچنین برخی کشورها گروه‌های محروم مانند زندانیان، معلولان و ساکنان مناطق کم‌برخوردار را در اولویت گذاشته‌اند. هرچه گروه‌های هدف متنوع‌تر تعریف شوند، سیاست‌های خواندن عادلانه‌تر و اثربخش‌تر اجرا می‌شوند؛ موضوعی که در فنلاند و کره جنوبی بارزتر است.

۳. نهادهای مسئول و اجرایی

نهادهای مسئول و اجرایی در اسناد سیاست‌گذاری خواندن نشان‌دهنده ساختار حکمرانی فرهنگی و میزان انسجام نهادی در تحقق اهداف سند هستند. برخی کشورها مسئولیت را در سطح وزارت آموزش یا فرهنگ متمرکز کرده‌اند و برخی دیگر با مشارکت شبکه‌ای از نهادهای

فرهنگی، آموزشی، رسانه‌ای و حتی محلی، به اجرای سیاست‌های خواندن پرداخته‌اند. جدول ۱۰ نهادهای کلیدی مسئول در اجرای اسناد سیاست‌گذاری خواندن را در شش کشور بررسی شده نشان می‌دهد.

جدول ۱۰. مقایسه تطبیقی نهادهای مسئول و اجرایی در اسناد سیاست‌گذاری خواندن

کشور	نهادهای مسئول و اجرایی
ایران (سند ملی ۱۴۰۲)	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (رئیس)، نهاد کتابخانه‌های عمومی (دبیرخانه)، وزارت آموزش و پرورش، صدا و سیما، سازمان تبلیغات، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت کشور، وزارت ارتباطات، حوزه‌های علمیه و سایر نهادها
ایران (نهیضت ۱۳۸۹)	وزارت ارشاد، نهاد کتابخانه‌های عمومی، آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، صدا و سیما، کانون مساجد، بسیج، سازمان تبلیغات، شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه
فنلاند	وزارت آموزش و فرهنگ، آژانس ملی آموزش، مدارس، کتابخانه‌ها، شهرداری‌ها، نهادهای محلی، انجمن‌های نویسندگان، ناشران، رسانه‌ها
فرانسه	وزارت آموزش ملی، شبکه مدارس، نهادهای فرهنگی وابسته به دولت، کتابخانه‌های مدرسه‌ای
برزیل	وزارت فرهنگ، وزارت آموزش، کمیته ملی کتاب و کتابخوانی، سازمان‌های مدنی، نهادهای محلی، شهرداری‌ها
سنگاپور	هیئت ملی کتابخانه‌ها (NLB)، وزارت آموزش، شبکه کتابخانه‌های عمومی، بخش خصوصی، مراکز سوادآموزی بزرگسالان
کره جنوبی	وزارت فرهنگ، ورزش و گردشگری، وزارت آموزش، کتابخانه ملی کره، کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان، مدارس، کتابخانه‌های عمومی محلی

بررسی نهادهای مسئول در اسناد مطابق با جدول ۱۰، نشان می‌دهد نهادهای اجرایی در سیاست‌های خواندن دو الگو دارند: مدل متمرکز دولتی (ایران و فرانسه) که هماهنگی بیشتری دارد اما کند و وابسته به ساختارهای دیوان‌سالار است، و مدل مشارکتی شبکه‌ای (فنلاند، کره جنوبی، برزیل) که با حضور شهرداری‌ها، کتابخانه‌ها، نهادهای مدنی و بخش خصوصی، انعطاف و بومی‌سازی بیشتری ایجاد می‌کند. سنگاپور با محوریت هیئت ملی کتابخانه‌ها (NLB) و همکاری بخش خصوصی، رویکردی کارآمد و فناورمحور دارد. در ایران، با وجود تعدد نهادها، نبود تقسیم‌کار مشخص و ضعف هماهنگی بین‌بخشی مانع اثربخشی شده است.

۴. راهبردهای اجرایی و سیاست‌ها

راهبردهای اجرایی در اسناد سیاست‌گذاری خواندن، نشان‌دهنده روش‌هایی است که کشورها برای تحقق اهداف کلان خود انتخاب کرده‌اند. این راهبردها گاه در قالب مداخلات فرهنگی، آموزشی، زیرساختی یا فناورانه بروز می‌یابند و نقشه راه عملیاتی هر سند را تشکیل می‌دهند. جدول ۱۱، سیاست‌ها و اقدامات کلیدی کشورها را در زمینه ترویج خواندن مقایسه می‌کند.

جدول ۱۱. مقایسه تطبیقی راهبردهای اجرایی و سیاست‌ها در اسناد سیاست‌گذاری خواندن

کشور	راهبردها و سیاست‌ها
ایران (سند ملی ۱۴۰۲)	زنگ خواندن در مدارس، مشاوره خواندن، تولید محتوای متنوع، ترویج شخصیت‌های فرهنگی، حمایت از کتابخانه‌ها، تبلیغات رسانه‌ای، کتابخانه دیجیتال
ایران (نهیضت ۱۳۸۹)	ارتقای شاخص‌های کتابخانه‌ای، توسعه کتابخانه‌های سیار و خانگی، پیوند مطالعه با ارتقاء شغلی، تولید محتوای متناسب، نمایشگاه کتاب، تشویق وقف کتاب
فنلاند	تلفیق سواد با آموزش مادام‌العمر، تولید محتوای چندزبانه، ارتقای صلاحیت معلمان، کمپین‌های خواندن، گسترش همکاری محلی، برنامه «مدرسه باسواد»
فرانسه	یکپارچه‌سازی برنامه خواندن در آموزش رسمی، توزیع کتاب رایگان، حضور نویسندگان در مدارس، ایجاد باشگاه‌های خواندن، تقویت کتابخانه‌های مدرسه‌ای
برزیل	گسترش شبکه کتابخانه‌ها، حمایت از کتابخانه‌های روستایی، توسعه کمپین‌های ملی خواندن، آموزش تسهیل‌گران خواندن، گسترش خواندن خانوادگی
سنگاپور	پروژه «خواندن برای لذت»، توسعه فضای مطالعه در شهر، برگزاری جشنواره‌ها، معرفی چهره‌های کتابخوان، ترویج خواندن در محل کار، آموزش کتابداران
کره جنوبی	برنامه‌های خواندن کتابخانه‌محور، برنامه‌های صبحگاهی در مدارس، آموزش کتابداران، تولید محتوای چندزبانه برای مهاجران، اصلاح قوانین، تشویق مشارکت خانواده‌ها

مقایسه تطبیقی راهبردهای اجرایی و سیاست‌ها در اسناد سیاست‌گذاری خواندن مطابق با جدول ۱۱، نشان می‌دهد ایران با گذار از اقدامات سنتی به استفاده از فناوری‌های نوین بیشتر بر مدارس، کتابخانه‌ها و محتوا تمرکز دارد. فنلاند و کره جنوبی با رویکردی مشارکتی و چندزبانه، آموزش مادام‌العمر، کتابخانه‌ها و خانواده‌ها را محور قرار داده‌اند. فرانسه سیاست‌های خود را در دل آموزش رسمی و مدارس نهادینه کرده است،

در حالی که برزیل بر عدالت فرهنگی از طریق کمپین‌های ملی و کتابخانه‌های روستایی تأکید دارد. سنگاپور نیز خواندن را به زندگی روزمره و محیط کار پیوند زده و با جشنواره‌ها و پلتفرم‌های مدرن، رویکردی اجتماعی و لذت‌محور دنبال می‌کند.

۵. ابزارها و فناوری‌های پشتیبان

در جهان امروز، فناوری‌های نوین نقش مهمی در توسعه زیرساخت‌های فرهنگی و آموزشی ایفا می‌کنند. ابزارهای فناورانه، از کتابخانه‌های دیجیتال تا پلتفرم‌های تعاملی، به کشورها کمک می‌کنند تا منابع جغرافیایی، فیزیکی و اجتماعی در مسیر دسترسی به خواندن را کاهش دهند. جدول ۱۲ مروری دارد بر ابزارها و فناوری‌های پیش‌بینی‌شده در اسناد سیاست‌گذاری خواندن شش کشور مورد بررسی.

جدول ۱۲. مقایسه تطبیقی ابزارها و فناوری‌های پشتیبان در اسناد سیاست‌گذاری خواندن

کشور	ابزارها و فناوری‌های پشتیبان
ایران (سند ملی ۱۴۰۲)	کتابخانه دیجیتال، کتاب صوتی و گویا، سکوی فروش الکترونیک، نرم‌افزارهای بومی، محتوای بریل و مناسب‌سازی شده
ایران (نهضت ۱۳۸۹)	کتابخانه مجازی جامع زبان فارسی، کتابخانه‌های خانگی، کتابخانه همراه، استفاده از رسانه ملی، فضای امن مطالعه خانوادگی
فنلاند	محیط‌های یادگیری دیجیتال، منابع چندرسانه‌ای، کتابخانه‌های آنلاین، پلتفرم‌های مشارکتی، ابزارهای یادگیری ساده‌شده
فرانسه	کتابخانه دیجیتال مدارس، ابزارهای تعاملی آموزش خواندن، سامانه‌های سنجش سواد، شبکه کتابخانه‌های مدرسه‌ای
برزیل	ایستگاه‌های کتاب دیجیتال، برنامه‌های موبایلی خواندن، سامانه ثبت فعالیت‌های خواندن، رادیو فرهنگی، کتابخانه‌های سیار مجهز
سنگاپور	پلتفرم «READ@School»، اپلیکیشن‌های خواندن، سامانه پیگیری الکترونیکی عادات مطالعه، کتابخانه‌های دیجیتال شهری
کره جنوبی	داستان‌گویی دیجیتال، دی‌وی‌دی‌های چندرسانه‌ای، پلتفرم‌های آموزش الکترونیک، کتابخانه‌های دیجیتال، شبکه مجازی کتاب‌خوانی

بررسی ابزارها و فناوری‌های پشتیبان در اسناد مطابق با جدول ۱۲، نشان می‌دهد در فنلاند، سنگاپور و کره جنوبی فناوری بخشی جدایی‌ناپذیر از سیاست‌گذاری است و با آموزش، عدالت اجتماعی و مشارکت فرهنگی تلفیق شده است. فنلاند بر یادگیری دیجیتال ساده و محتوای چندزبانه، سنگاپور بر پلتفرم‌های داده‌محور و تحلیل عادات مطالعه، و کره جنوبی بر داستان‌گویی دیجیتال و الکترونیک تکیه دارد. در ایران، ابزارهایی چون کتابخانه دیجیتال و کتاب گویا در سطح سیاست ذکر شده‌اند، اما به دلیل ضعف زیرساخت، پراکندگی نهادی و کمبود محتوای مناسب، در اجرا موفق نبوده‌اند. به طور کلی، کشورهایی که فناوری را نه فقط به عنوان ابزار، بلکه به عنوان چارچوب پشتیبان سیاست فرهنگی دیده‌اند، نتایج موفق‌تری به دست آورده‌اند.

۶. سازوکار نظارت و ارزیابی

نظام ارزیابی و نظارت، یکی از مؤلفه‌های کلیدی موفقیت در سیاست‌گذاری فرهنگی است. بدون سازوکار دقیق پایش، اسناد راهبردی به سطح شعار و اهداف غیرقابل پیگیری تقلیل می‌یابند. جدول ۱۳ به مقایسه نحوه طراحی ساختار ارزیابی، پایش، و بازنگری در اسناد ملی خواندن در شش کشور می‌پردازد.

جدول ۱۳. مقایسه تطبیقی سازوکار نظارت و ارزیابی در اسناد سیاست‌گذاری خواندن

کشور	سازوکار نظارت و ارزیابی
ایران (سند ملی ۱۴۰۲)	تشکیل کارگروه ملی و استانی، ارزیابی فصلی، پیمایش ملی عادات خواندن، بازنگری سند هر پنج سال، گزارش‌دهی به شورای عالی انقلاب فرهنگی
ایران (نهضت ۱۳۸۹)	تشکیل کمیته دائمی ملی و استانی، پایش عملکرد شش‌ماهه، رصد شاخص‌های کتابخانه‌ای، گزارش‌دهی به شورای فرهنگ عمومی
فنلاند	تعریف شاخص‌های ملی و محلی برای چندسوادپندی، همکاری با مراکز پژوهشی، استفاده از داده‌های بین‌المللی (PISA, PIRLS, ICILS)، پایش مستمر
فرانسه	نظارت توسط بازرسان آموزشی، ارزیابی سالانه مدارس، سنجش سواد دانش‌آموزان، سیستم گزارش‌دهی داخلی در وزارت آموزش
برزیل	پایش استانی، ارزیابی سالانه کمپین‌ها، استفاده از داده‌های کتابخانه‌ها، تعامل با نهادهای محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد
سنگاپور	تحلیل داده‌های الکترونیکی از پلتفرم‌های خواندن، ارزیابی عملکرد برنامه‌ها به صورت مستمر، گزارش‌های سالانه هیئت ملی کتابخانه‌ها
کره جنوبی	آمار سالانه مطالعه، سنجش نرخ استفاده از کتابخانه‌ها، ارزیابی برنامه‌های مدرسه‌محور، جوایز رسمی برای عملکرد برتر کتابداران و مدارس

مقایسه تطبیقی سازوکار نظارت و ارزیابی مطابق با ۱۳، نشان می‌دهد کشورهای موفق مثل فنلاند، کره جنوبی و سنگاپور از نظام‌های علمی، داده‌محور و چندسطحی برای پایش خواندن استفاده می‌کنند؛ با شاخص‌های دقیق، ارزیابی میدانی و حتی مشوق‌هایی برای مدارس و

کتابداران. در مقابل، ایران بیشتر به گزارش‌های اداری و ستادی متکی است و نظام شاخص‌گذاری و ابزار میدانی کارآمد ندارد، بنابراین ارزیابی‌ها جنبه صوری پیدا می‌کند. به‌طور کلی، شاخص‌های سنجش‌پذیر و پایش مستمر عامل کلیدی موفقیت کشورها در سیاست‌گذاری خواندن است.

۷. ویژگی‌های فرهنگی و بومی در اسناد

هر سند سیاست‌گذاری، بازتابی از بافت فرهنگی، تاریخی، زبانی و اجتماعی کشور خود است. در اسناد خواندن نیز می‌توان ردپای ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های بومی را مشاهده کرد؛ از تأکید بر دین، هویت ملی و عدالت اجتماعی گرفته تا چندزبانگی، چندفرهنگی و مشارکت محلی. جدول ۱۴ ویژگی‌های فرهنگی و بومی هر یک از اسناد ملی خواندن در شش کشور را مقایسه می‌کند.

جدول ۱۴. مقایسه تطبیقی ویژگی‌های فرهنگی و بومی در اسناد سیاست‌گذاری خواندن

کشور	ویژگی‌های فرهنگی و بومی
ایران (سند ملی ۱۴۰۲)	تأکید بر هویت اسلامی-ایرانی، تمدن‌سازی اسلامی، مقابله با تهاجم فرهنگی، سبک زندگی دینی، استفاده از ظرفیت‌های مذهبی (مساجد، روحانیت)
ایران (نهیضت ۱۳۸۹)	خواندن به‌عنوان کنش اخلاقی و دینی، توجه به عدالت فرهنگی، تلفیق ارزش‌های اسلامی با ترویج کتاب‌خوانی، تأکید بر سنت وقف فرهنگی
فنلاند	تأکید بر چندسوادیتی، چندزبانگی (فنلاندی، سوئدی، سامی، رومانی، کارلیایی)، برابری جنسیتی، یادگیری بین‌نسلی، مشارکت محلی
فرانسه	تمرکز بر زبان فرانسوی به‌عنوان ابزار وحدت ملی، استفاده از نویسندگان و ادیبان ملی در مدارس، پیوند خواندن با فرهنگ جمهوری‌خواهی
برزیل	توجه به اقوام بومی، فقرزدایی فرهنگی، مشارکت جوامع محلی، عدالت فرهنگی، تقویت نقش خانواده در خواندن جمعی
سنگاپور	ترویج هویت ملی چندقومیتی، تلفیق فرهنگ آسیایی و جهانی، استفاده از فضاهای شهری برای خواندن، پیوند خواندن با شایستگی حرفه‌ای
کره جنوبی	پاسخ به تحولات چندفرهنگی جامعه، تمرکز بر نهاد خانواده و مدرسه، آموزش مشارکتی بین‌نسلی، ادغام مهاجران از طریق برنامه‌های خواندن

مقایسه تطبیقی ویژگی‌های فرهنگی و بومی مطابق با جدول ۱۴ نشان می‌دهد هر کشور سیاست‌های خواندن را با بافت فرهنگی و اجتماعی خود هماهنگ کرده است. ایران آن را با دین، اخلاق و هویت اسلامی پیوند زده و خواندن را ارزش معنوی و تمدنی می‌بیند. فنلاند بر سواد چندگانه و چندزبانگی تأکید دارد و برزیل خواندن را ابزار عدالت اجتماعی و انسجام فرهنگی می‌داند. سنگاپور و کره جنوبی خواندن را در زندگی روزمره خانواده، مدرسه و محله نهادینه کرده‌اند؛ سنگاپور با نگاه اقتصادی-شهری و کره با رویکرد آموزشی-چندفرهنگی. فرانسه نیز خواندن را با زبان ملی و میراث ادبی پیوند داده است. در مجموع، کشورهایی موفق‌ترند که خواندن را فراتر از مهارت، به‌مثابه کنش فرهنگی و سازوکار هویتی بازتعریف کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل تطبیقی سیاست‌گذاری خواندن در کشورهای منتخب نشان می‌دهد که رویکرد هر کشور به مقوله «خواندن» تابعی از ساختار فرهنگی، نهادی، آموزشی و فناوریانه خاص خود است. هر کشور، با توجه به پیش‌زمینه‌های تاریخی، نیازهای اجتماعی و اهداف کلان توسعه، سیاست‌هایی متمایز در زمینه ترویج خواندن تدوین کرده است.

همچنین مشخص شد که کشورها در سیاست‌گذاری خواندن بر اساس زمینه‌های تاریخی و نهادی خود عمل کرده‌اند. برای مثال، فنلاند با تکیه بر اصل برابری آموزشی و نظام کتابخانه‌ای گسترده، توانسته است دسترسی همگانی به منابع مطالعه را تضمین کند. این امر نشان می‌دهد که وجود شبکه‌ای منسجم از نهادهای فرهنگی و آموزشی، یکی از پیش‌شرط‌های موفقیت در سیاست‌های ترویج مطالعه است. سنگاپور نیز با رویکردی فناوریانه، از برنامه‌های دیجیتال و داده‌کاوی برای رصد عادت‌های مطالعه شهروندان استفاده کرده و از این طریق توانسته است سیاست‌ها را بر مبنای شواهد واقعی جامعه تنظیم کند. این دو تجربه به‌روشنی بیانگر اهمیت انسجام نهادی و داده‌محوری در سیاست‌گذاری خواندن هستند.

فرانسه برخلاف این دو کشور، بیشترین تمرکز را بر کیفیت آموزش و تربیت معلمان گذاشته است. اسناد این کشور نشان می‌دهند که تقویت توانمندی معلمان و تولید منابع درسی استاندارد، به‌عنوان محور اصلی در توسعه فرهنگ مطالعه شناخته شده است. این رویکرد تأکید می‌کند که بدون توجه به زنجیره آموزش رسمی، سیاست‌های ترویج مطالعه پایدار نخواهند بود.

کره جنوبی نمونه‌ای از کشوری است که سیاست‌های خواندن را به‌طور مستقیم با توسعه اقتصادی و ارتقای سرمایه انسانی پیوند زده است. این کشور خواندن را نه صرفاً یک فعالیت فرهنگی، بلکه ابزاری برای افزایش رقابت‌پذیری جهانی تلقی کرده است. استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی و ترویج کتاب‌خوانی از سنین پیش‌دستانی، از ویژگی‌های برجسته این سیاست‌هاست. این تجربه اهمیت نگاه توسعه‌محور به خواندن را برجسته می‌کند.

در مقابل، کشورهایی مانند ایران و برزیل بیش‌تر با رویکردی فرهنگی و هویتی به خواندن نگریده‌اند. در ایران، خواندن ذیل اسناد فرهنگی و دینی و در پیوند با سبک زندگی اسلامی-ایرانی تعریف شده است، اما پراکندگی نهادی و فقدان شاخص‌های ارزیابی روشن، مانع تحقق اهداف این اسناد بوده است. در برزیل، تأکید اصلی بر عدالت فرهنگی و کاهش نابرابری‌ها از طریق گسترش کتابخانه‌های عمومی و حمایت از نشر بومی بوده، اما ضعف در تداوم سیاست‌ها و ناپایداری نهادی، اثربخشی این برنامه‌ها را کاهش داده است.

از این مقایسه‌ها می‌توان نتیجه گرفت که موفقیت در سیاست‌گذاری خواندن مستلزم سه اصل کلیدی است: انسجام نهادی (نمونه فنلاند و سنگاپور)، تمرکز بر کیفیت آموزش (نمونه فرانسه)، و پیوند دادن سیاست‌های مطالعه به اهداف کلان توسعه‌ای (نمونه کره جنوبی). فقدان هر یک از این اصول، همانند ایران و برزیل، منجر به شکاف میان سیاست‌های مصوب و اجرای واقعی می‌شود.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که سیاست‌گذاری خواندن، زمانی اثربخش خواهد بود که به‌صورت چندبعدی طراحی شود و میان حوزه‌های فرهنگی، آموزشی، فناورانه و توسعه‌ای پیوند برقرار کند. کشورهایی که به خواندن تنها به‌عنوان یک مهارت آموزشی یا فعالیت فرهنگی نگریده‌اند، کمتر موفق بوده‌اند. در مقابل، کشورهایی که توانسته‌اند سیاست‌های خود را شواهدمحور، فناورانه و مشارکت‌محور تنظیم کنند، توفیق بیشتری در نهادینه‌سازی فرهنگ مطالعه داشته‌اند. برای ایران، پیام اصلی این است که بدون یکپارچه‌سازی نهادی، تعریف شاخص‌های پیش‌پذیر و بومی‌سازی سیاست‌ها بر اساس نیازهای واقعی نسل جدید، فاصله میان تدوین اسناد و تحقق اهداف همچنان باقی خواهد ماند.

این پژوهش نیز با محدودیت‌هایی همراه است. این مطالعه بر سطح سیاست‌گذاری متمرکز بوده و به ارزیابی اثربخشی واقعی اجرای این سیاست‌ها در بسترهای اجتماعی و فرهنگی نپرداخته است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، ارزیابی‌های میدانی، مطالعه تجارب اجرایی، و تحلیل مشارکت ذی‌نفعان (نهادها، معلمان، خانواده‌ها) در فرآیند اجرای سیاست‌های خواندن مورد توجه قرار گیرد. با توجه به یافته‌های به‌دست‌آمده، روشن است که ارتقای فرهنگ مطالعه در کشور نیازمند مجموعه‌ای از اقدامات هماهنگ و آینده‌نگرانه است. در این راستا، مجموعه‌ای از پیشنهادات کاربردی و زمینه‌های پژوهشی آتی ارائه می‌شود که می‌تواند مبنای تصمیم‌گیری سیاست‌گذاران و پژوهشگران قرار گیرد.

پیشنهادات کاربردی به شرح زیر است:

۱. ایجاد یک نهاد ملی هماهنگ‌کننده در حوزه ترویج مطالعه که از تداخل وظایف و جزیره‌ای بودن فعالیت‌ها جلوگیری کرده و سیاست‌گذاری، اجرا و ارزیابی را یکپارچه سازد.

۲. تدوین شاخص‌های سنجش‌پذیر ملی برای ارزیابی فرهنگ مطالعه در سطوح سنی و جغرافیایی مختلف، با استفاده از ابزارهای داده‌محور.

۳. همسوسازی برنامه درسی رسمی با سیاست‌های ترویج مطالعه آزاد از طریق گنجاندن زمان مشخص برای خواندن داوطلبانه در مدارس و دانشگاه‌ها.

۴. توسعه زیرساخت‌های فناوری برای دسترسی برابر به محتوای خواندنی دیجیتال، به‌ویژه در مناطق کم‌برخوردار (مانند سامانه‌های کتابخانه‌ای باز و اپلیکیشن‌های بومی).

۵. توانمندسازی معلمان، کتابداران و والدین به‌عنوان کنشگران اصلی فرهنگ‌سازی مطالعه از طریق برنامه‌های آموزشی و شبکه‌های حمایتی.

۶. بومی‌سازی محتوا و روش‌های ترویج خواندن متناسب با زبان، سبک زندگی، نیازها و هویت فرهنگی اقوام مختلف ایرانی. پیشنهادات برای پژوهش‌های آینده به شرح زیر است:

۱. انجام مطالعات میدانی درباره تأثیر واقعی سیاست‌های خواندن بر رفتار مطالعه‌ای دانش‌آموزان و خانواده‌ها.

۲. مقایسه ایران با کشورهای هم‌سطح اقتصادی-فرهنگی برای ارائه الگوهای بومی‌تر.

۳. مطالعه نقش رسانه‌های اجتماعی و فناوری‌های دیجیتال در تغییر عادت‌های مطالعه نسل جدید و چگونگی به‌کارگیری آن‌ها در سیاست‌های ترویج مطالعه.

اجرای این راهبردها، در کنار بازنگری تطبیقی و واقع‌بینانه در اسناد فعلی، می‌تواند چشم‌اندازی تازه برای ارتقای سواد فرهنگی، کنشگری اجتماعی و توسعه پایدار فرهنگی در ایران فراهم آورد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید نویسنده است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

این تحقیق با حمایت مالی دانشگاه شهید چمران اهواز (شماره پژوهانه: SCU.EI1404.36814) انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در انجام این پژوهش به یک اندازه مشارکت داشته‌اند.

سپاسگزاری

نویسندگان این پژوهش از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌نمایند.

References

- Ashtarian, K., et al. (2017). Policy Implementation Studies: Challenges of Public Policy Implementation in Iran. Tehran: Policy-Maker Publications, Research Center of the Islamic Consultative Assembly. [In Persian] <https://www.magiran.com/p1548075>
- Bray, M., Crossley, M., & Watson, K. (2003). *Comparative and international research in education: Globalisation, context and difference*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203452745>
- Conseil scientifique de l'Éducation nationale. (2019). Méthodes d'enseignement et manuels pour l'apprentissage de la lecture: Comment choisir? Académie de Paris. https://www.reseau-canope.fr/fileadmin/user_upload/Projets/conseil_scientifique_education_nationale/Manuels_VDEF_EN.pdf
- da Silva, A. M. M., & dos Santos, C. P. (2023). A formação do leitor em um cenário social, político e cultural. *Anais dos Seminários de Iniciação Científica*, (27). <https://doi.org/10.13102/semic.vi27.10854>
- Dale, R. (2005). Globalisation, knowledge economy and comparative education. *Comparative education*, 41(2), 117-149. <https://doi.org/10.1080/03050060500150906>
- Daneshvar, H., Rastegari, N., & Mehni, O. (2023). Illustrating the Effectiveness of Reading Plan with Family and Book Reading Circles on the Two Components of Reading Motivation and Literacy Rate of Students and Providin Solutions to Improve the Quality of This Plan. *Research on Information Science and Public Libraries*, 29(2), 260-276. [In Persian] <http://doi.org/10.61186/publi.29.2.260>
- Finnish National Agency for Education. (2021). *National literacy strategy 2030*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/National_literacy_strategy_2030.pdf
- Ghaderi Doust, (2016). A comparative study on objectives and components of reading skill in national curriculum of Iran and America (New Jersey) at high school. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 4(3), 48-60. <https://doi.org/10.18298/ijlet.631>
- Karimi, R., & Asadzadeh-Baghi, M. (2024). A Meta-Analysis of Studies on Quality Assessment of Public Libraries Using the LibQUAL Model. *Research on Information Science and Public Libraries*, 30(1), 48-65. [In Persian] <http://doi.org/10.61186/publi.30.1.48>
- Koohi Rostami, M., Nildarar, S., & Najafpour Moghadam, P. (2023). Sociological factors affecting the reading habits of undergraduate students at Shahid Chamran University of Ahvaz. *Academic Library and Information Research*, 57(1), 65-78. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/jlib.2023.356691.1678>
- Lingard, B. (2014). Politics, policies and pedagogies in education. *The selected work of Bob Lingard*. Oxon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203765708>
- Moreira, M. T. (2009). Políticas públicas do livro e leitura no Brasil (1937-1967): Um olhar institucional. *Revista MATRIZES*, 3(1), 129-155. <https://www.revistas.usp.br/matrizes/article/download/38232/41009/45020>.
- Montoya, S., Operti, R., & Siakalli, I. (2018). Monitoring progress towards SDG 4.1: comparative analysis of curriculum and assessment national frameworks for reading. <https://policycommons.net/artifacts/8218977/monitoring-progress-towards-sdg-41/9133074/>
- National Cultural Monitoring Center. (2020). Cultural Behavior of the Iranian People. Tehran: Supreme Council of the Cultural Revolution. [In Persian] <http://ircud.ir/oeshhs>

- National Library Board Singapore. (2021). *National reading habits study on adults: Full report*. <https://www.nlb.gov.sg/main/about-nlb/press-room/publications/reading-habits-study-2021>
- National Library for Children and Young Adults. (2011). *National strategy for library development and reading promotion for children and young adults*. <https://www.ifla.org/past-wlic/2011/114-lee-en.pdf>
- Rizvi, F., & Lingard, B. (2009). *Globalizing education policy*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203867396>
- Schüller-Zwierlein, A., Mangel, A., Kovač, M., & Van Der Weel, A. (2022). Why higher-level reading is important. *First Monday*. <https://doi.org/10.5210/fm.v27i5.12770>
- Statistical Center of Iran. (2021). Results of the Survey on Household Cultural Activities in 2020. Tehran: Plan and Budget Organization of the Islamic Republic of Iran. [In Persian] <https://ircud.ir/Media/PDF/1400/05/20/637642973399217630.pdf>
- Supreme Council of the Cultural Revolution. (2010). Document of the Movement for the Promotion of Beneficial Reading. Research Center of the Islamic Consultative Assembly. [In Persian] <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/794518>
- Supreme Council of the Cultural Revolution. (2023). National Document on Reading and the Promotion of Beneficial Reading. Research Center of the Islamic Consultative Assembly. [In Persian] <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1808218>
- Vasfi, M., & Chehraghani, M. (2013). A Critical Review of the “Document of the Movement for the Promotion of Beneficial Reading”. *Ketab-e Mah-e Kolliyat (General Book Monthly)*, 16(6), 70–72. [In Persian] <https://www.magiran.com/p1128146>

